

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БЕЗПЕКА, ЯКА ХАРАКТЕРИЗУЄ ЯКІСНІ ОЗНАКИ СКЛАДОВИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

(Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальна безпека, яка характеризує якісні ознаки складових національної безпеки України / Бутнік-Сіверський О.Б.// Питання інтелектуальної власності: зб.наук.праць. Випуск 16 НДІ ІВ НАПрНУ – К.: Інтерсервіс, 2019 – 134с. (с.59-73))

Бутнік-Сіверський О. Б.,

головний науковий співробітник економіко-правового
відділу НДІ інтелектуальної власності НАПрН
України, доктор економічних наук, професор, академік
АТН України та академік УАН

Анотація. В статті узагальнюються наукові погляди з теоретико-методичних позицій щодо економіко-правової природи інтелектуальної безпеки як особливої категорії, яка характеризує систему якісних ознак інтелектуального розвитку складових національної безпеки України так її складової – національної економічної безпеки.

Ключові слова: інтелектуальна безпека, національна безпека України, національна економічна безпека, система якісних ознак.

Анотация. В статье обобщаются научные взгляды с теоретико-методических позиций по экономико-правовой природе интеллектуальной безопасности как особой категории, которая характеризует систему качественных признаков интеллектуального развития составляющих национальной безопасности Украины так ее составляющей - национальной экономической безопасности.

Ключевые слова: интеллектуальная безопасность, национальная безопасность Украины, национальная экономическая безопасность, система качественных признаков.

Abstract. The article summarizes the scientific views from the theoretical and methodical positions on the economic and legal nature of intellectual security as a special category, which characterizes the system of qualitative features of the intellectual development of the components of national security of Ukraine and its component - national economic security.

Key words: intellectual security, national security of Ukraine, national economic security, system of quality features

Постановка проблеми.

З теоретико-методологічних позицій інтелектуальна власність в системі національної безпеки України узагальнюється при розкритті загального змісту інтелектуальної безпеки країни. Дослідження теоретико-методичних засад щодо інтелектуальної безпеки як якісної ознаки національної безпеки України є актуальним, враховуючи різне сприйняття цієї дефініції науковцями, що актуалізує потребу поглибленого дослідження інтелектуальної безпеки країни за змістом та економіко-правовою природою з метою можливості досягти її високої ефективності та дієздатності.

Метою цього дослідження стало обґрунтування теоретико-методичної позиції щодо економіко-правової природи інтелектуальної безпеки як особливої категорії, яка характеризує систему якісних ознак інтелектуального розвитку складових національної безпеки України так її складової – національної економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У всьому світі інтелектуальна власність, як особливий вид ресурсу, визнана рушійною силою цивілізаційного розвитку, стимулятором трансформаційних змін в кожній країні, так як є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, що відповідає вимогам чинного законодавства, і якій надається правова охорона.

З інтелектуальних ресурсів суспільства формується інтелектуальний капітал, який впливає на розвиток різних напрямків діяльності, зокрема і на інтелектуальну безпеку України. Тут інтелектуальний капітал розглядається з позиції авансованої інтелектуальної вартості, що в процесі свого руху приносить більшу вартість за рахунок додаткової вартості. В чистому вигляді інтелектуальний капітал – це створений або придбаний інтелектуальний продукт (інтелектуальний ресурс), який має вартісну оцінку, об'єктивований та ідентифікований, утримується суб'єктом господарювання з метою ймовірності одержання прибутку (доходу). Форма залучення інтелектуального капіталу проявляється у формі права на об'єкти промислової власності та у формі авторського та суміжного з ним права в залежності від видів об'єктів інтелектуальної власності. Одночасно, інтелектуальна власність є об'єктом протиправних дій з боку третіх осіб і, відповідно, потребує правового захисту. Саме з зазначених позицій інтелектуальна безпека України стає метою цього дослідження.

Звернемо увагу, що термін «інтелектуальна безпека» в Законі України «Про національну безпеку України» [1] нажаль не використовується. З нашої позиції, за змістом інтелектуальна безпека в умовах розвитку інноваційно-інтелектуального середовища в країні, є важливим фактором зміцнення національної безпеки країни. Дослідження теоретико-методичних засад щодо інтелектуальної безпеки як однієї з складових якості національної безпеки України є актуальним, особливо в умовах агресивних військових дій Російської Федерації проти України та світових глобалізаційних змін, під впливом яких знаходиться економіка України.

З теоретико-методологічних позицій інтелектуальна власність в системі національної безпеки України узагальнюється при розкритті загального змісту інтелектуальної безпеки країни. Це актуалізує потребу поглибленого

дослідження інтелектуальна безпека країни за змістом та економіко-правовою природою з метою можливості досягти її високої ефективності та дієздатності.

З наукового погляду тлумачення сутності інтелектуальної безпеки є неоднозначним, узагальнює у своїй статі Ревак І.О. «Інтелектуальна безпека - невід'ємна складова інформаційної безпеки України» [2]. Так, на думку одних дослідників інтелектуальна безпека розглядається як захист продуктів інтелектуальної діяльності, інші прирівнюють її до інтелектуальної власності та механізмів її захисту, треті – відносять до інтелектуальної безпеки не тільки захист продуктів інтелектуальної праці, а й раціональне використання, відтворення й підвищення якості розумових здібностей людей, які визначають їх діяльність. Ревак І.О. справедливо вважає, що стан інтелектуальної безпеки держави визначається перш за все його науковим потенціалом і науковими ресурсами, тобто кількістю та рівнем підготовки працездатних носіїв наукового інтелекту – осіб, які працюють за здобутим фахом та осіб з вищою освітою. [2] А науковець Марченко О.С. вважає, що інтелектуальна безпека – це захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, їх продукування, обміну, використання на макро- та мікроекономічних рівнях. Він до складових інтелектуальної безпеки відносить: 1) безпеку інтелектуальних трудових ресурсів як носіїв знань; 2) безпеку нематеріальних активів як об'єктів права інтелектуальної власності фірми, до яких належать: майнові і немайнові права, об'єкти промислової власності, створена і накопичена фірмою база знань – все це носії організаційних знань; 3) безпеку інтелектуального капіталу як стан захищеності інвестицій фірми у знаннєві ресурси; 4) безпеку руху знань в організації, що охоплює створення, залучення, розповсюдження (дифузії), оволодіння знаннями, перетворення, обмін, збереження, використання знань як їх об'єктивізація у продукції та послугах фірми; 5) кібербезпеку – захищеність інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Кіберзлочинність як

використання новітніх ІКТ, спрямоване проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних систем, мереж і комп'ютерних даних, а також зловживання ними є загрозою інтелектуальній безпеці [3]. Такий багатовекторний підхід Марченко О.С. дозволяє розглядати інтелектуальну безпеку в комплексі з позиції інтелектуальних ресурсів, інтелектуального капіталу та його руху, кібербезпеки, що порушує та протерічить логіці послідовності формування інтелектуальної безпеки країни. А захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, їх продукування, обміну, використання на макро- та мікроекономічних рівнях ще більше розвиває ідею ефективності інтелектуальних ресурсів, інтелектуального капіталу та його руху.

Науковці Яворська Т.В. та Ревак І.О. справедливо вважають, що інтелектуальна безпека є сьогодні провідним складником у системі національної економічної безпеки, оскільки, з одного боку, пов'язана зі зростаючою роллю інтелектуальної праці, захистом інтелектуального потенціалу від руйнування, а з іншого – гарантує безпеку інтелектуального розвитку людини, захищає знання як найцінніший інтелектуальний ресурс та його носія – людину, що створює інтелектуальні продукти.[4, 126]. Тут зазначені науковці обґрунтовують тезу, що інтелектуальна безпека є провідним складником у системі національної економічної безпеки. Нажаль зазначені автори не конкретизують зміст «провідного складника» у системі національної економічної безпеки, під яким зі змісту статті вони розуміють гарантування інтелектуальної безпеки України, що передбачає ухвалення адекватних управлінських рішень і вжиття послідовних, чітко структурованих організаційних заходів.

Більш ґрунтовно підходить до інтелектуальної безпеки Бабець І.Г., яка стверджує, що об'єкти інтелектуальної власності є системоутворюючим елементом економічної безпеки держави, оскільки безпосередньо впливають на

стан не лише науково-технологічної складової, а й інших складових – виробничої, зовнішньоекономічної, інвестиційної [5, 28 - 29]. Вона підкреслює існування взаємозв'язку між науково-технологічною й інвестиційною складовою безпеки, зумовлений необхідністю забезпечення достатнього інвестування у високотехнологічні галузі промисловості, що у свою чергу є основою стимулювання попиту на результати науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), втілені в об'єктах інтелектуальної власності, і розвитку ринку інновацій. І далі, позитивний ефект від створення і використання об'єктів інтелектуальної власності, який забезпечить зміцнення науково-технологічної, інвестиційної, виробничої і зовнішньоекономічної складових безпеки, також впливатиме і на поліпшення стану інших сфер життєдіяльності. Тут, наукове узагальнення Бабець І.Г. зводиться до тези, що інтелектуальна власність є системоутворюючим елементом знову такої економічної безпеки держави, тобто вона формує систему економічної безпеки держави, яка зміцнює науково-технологічну, інвестиційну, виробничу і зовнішньоекономічну складові безпеки. При цьому Бабець І.Г. не розглядає самостійно інтелектуальну безпеку ні в складі економічної безпеки ні в складі національної безпеки. Зазначимо також, що інтелектуальна власність розглядається Бабець І.Г. лише на початковій стадії процесу комерціалізації, тобто без її трансформації в об'єкт права інтелектуальної власності, і далі впровадження об'єкта права інтелектуальної власності в інноваційну продукцію за рахунок впровадження НДДКР чи в інноваційний продукт за рахунок впровадження інноваційного бізнес-проекта та їх продажу на інноваційному ринку з отриманням доходу (прибутку), що свідчить про завершення процесу комерціалізації.

Науковці Матвієць М. В., Кузнецов К. А. зазначають, що національна безпека включає економічну безпеку держави, а економічна безпека включає, так звану, інтелектуальну безпеку держави та інтелектуальний потенціал нації.

Головним імперативом інтелектуального потенціалу, вважають вони, – є освіта і наука, що базуються на гармонізації ефективного використання інтелектуальних ресурсів держави. Національна безпека включає інноваційно-інвестиційну та науково-технологічну складову інтелектуальної безпеки, яка відображає захищеність наукової та освітньої сфери національної економіки. Отже, простежується взаємозв'язок дефініцій «національна безпека – економічна безпека – інтелектуальна безпека – інтелектуальний потенціал – освіта – наука», як інтеграція національної спадщини у світовий культурний простір.[6] Тут головним елементом інтелектуальної безпеки, зазначені науковці, вважають інтелектуальний потенціал нації, який базуються на гармонізації ефективного використання інтелектуальних ресурсів держави. Одночасно, наведений взаємозв'язок дефініцій, порушує логіку та послідовність формування національної безпеки – інтелектуальну безпеку, як, з нашої позиції, однієї з складових якості самої національної безпеки. З наших позицій, освіта – наука формують інтелектуальний потенціал, який проявляє себе в умовах розвитку інноваційно-інтелектуального середовища, в якому поєднуючись з основним капіталом створюються умови для перетворення інтелектуальної власності в об'єкт права інтелектуальної власності, який впроваджується та трансформується в інноваційну продукцію чи в інноваційний продукт для подальшого здійснення процесу комерціалізації.

Узагальнюючи погляди науковців, можна відмітити, що більшість до інтелектуальної безпеки відносять національну економічну безпеку, звужуючи її призначення до галузевого сприйняття, обмежуючи її можливості для системи національної безпеки країни. Одночасно, слід зазначити, що національна економічна безпека розглядається науковцями як самостійний напрям захищеності економічних інтересів підприємства від впливу несприятливих умов зовнішнього середовища, виходячи з позиції окремого аспекту

господарської діяльності підприємства. Серед вітчизняних вчених фундаторами даного наукового напрямку, зазначають Сак Т.В. [7] та Дулеба Н. В.[8], є І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, О. Гончаренко, В. Горбулін, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, А. Качинський, Лисицин Є., В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранущенко, В. Предборський, Л. Шевченко, В. Шлемко та інші.

Узагальнення поняття «економічна безпека» в наукових джерелах, здійснено такими науковцями як: Дулеба Н. В. в статті «Дослідження трансформації поняття «економічна безпека підприємства»», де науковець розглядає шість етапів розвитку еволюції поняття «економічна безпека підприємства» [8]; Волощук Л.О. та Некіпелова Ю.А які в своїй статті «Інтелектуальна складова економічної безпеки підприємства», досліджують визначення поняття «економічна безпека» в наукових джерелах (таблиця 1) [9, 43–44], які додатково нами доповнені [10]. Вони справедливо вважають, що у літературних джерелах досі існує неоднозначне тлумачення поняття «економічна безпека».

**Таблиця 1. Визначення поняття «економічна безпека»
в наукових джерелах**

Джерело	Визначення
Олейников Е. А., 1997 р.	Економічна безпека – стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому [11].
Раздина Е. В., 1998 р.	Економічна безпека – комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих

	суб'єктів в умовах ринкової економіки, що захищають їхні комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів [12].
Капустин Н., 1999 р.	Економічна безпека – це кількісна та якісна характеристика економічних властивостей системи з погляду її здатності до самовиживання та розвитку в умовах дестабілізуючої дії непередбачуваних і важкопрогнозованих зовнішніх та внутрішніх факторів [13]
Амитан В. Н., Амитан А.Г., Данко А. О., 2000 р.	Економічна безпека – це процес, спрямований на створення умов для безперервного пристосування (адаптації) господарської діяльності або економічного функціонування до зміни в зовнішньому оточенні в процесі досягнення поставленої мети [14, с. 93].
Пастернак- Таранушенко Г. А., 2003 р.	Економічна безпека – це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців [15, с. 29].
Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., 2003 р.	Економічна безпека – міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, що діють поза межами підприємства [16].
Кузенко Т. Б., 2004 р.	Економічна безпека – стан ефективного використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх

	загроз, забезпечує йому тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [17].
Такулов З., 2005 р.	Економічна безпека підприємства — це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх погроз, що дестабілізують факторів, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності [18].
Новікова О.Ф., 2006 р.	Економічна безпека – стан захищеності економічних інтересів особи, суспільства, держави від економічних загроз та інших загроз національній безпеці, які на них впливають [19].
Власюк О. С.. 2008 р.	Економічна безпека – це стан найбільш ефективного використання ресурсів для нейтралізації загроз і забезпечення стабільності в сучасності та майбутньому [20]
Варналій З.С., 2009 р.	Економічна безпека – забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів [21].
Воробйов В. І., 2011 р.	Економічна безпека – це стан захищеності суб'єкта господарювання від усіх внутрішніх і зовнішніх загроз з метою якнайефективнішого використання наявних ресурсів для реалізації інтересів відповідно до його стратегічних цілей і завдань [22]
Мойсеєнко І.П., Марченко О.М.,	Економічна безпека – найважливіша якісна характеристика економічної системи, яка визначає її здатність

2011 р.	підтримувати нормальні умови функціонування; стійке забезпечення ресурсами та розвиток, а також послідовну реалізацію економічних інтересів [23].
Отенко І.П., Іващенко Г.А., Воронков Д.К., 2012 р.	Економічна безпека підприємства – це такий стан господарського суб’єкта, при якому він, при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів, добивається запобігання, ослаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику. Це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і для забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому[24].

Як бачимо, наведені різні визначення науковців поняття «економічна безпека» в наукових джерелах з 1997 по 2012 роки акцентують увагу на ресурсній складовій економічної безпеки та їх ефективності використання, а саме: на стані найбільш ефективного використання ресурсів; на підвищенні фінансової стійкості господарюючих суб’єктів; міри гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства; на стані захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх погроз, що свідчить про початковість на той період підходів до визначення поняття «економічна безпека» в наукових джерелах. Цікаво, що в аналізованому періоді виділяється науковий тезис, що ресурсна складова економічної безпеки характеризує загальну ознаку, яка відноситься до забезпечення економічної системи, що розмиває предметно поняття «економічної безпеки».

Досліджуючи зміст економічної безпеки країни, яка будучи однією з визначальних складових підсистем національної безпеки країни, зазначає Мандзіновська Х. О. у своїй статті «Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення» [10], вона відмічає її складну структуру, охоплюючи власні складові. Науковець звертає увагу на те, що перелік складових економічної безпеки є дещо суперечливим. Це пов'язано з тим, що окремі складові національної безпеки, визначені законодавством, входять до системи економічної безпеки, що викликає критичні зауваження науковців і практиків. Більшість дослідників економічної безпеки дійшли до висновку, відмічає науковець, що основними структурними елементами економічної безпеки, які необхідно застосувати під час аналізу економічної безпеки України, є: сировинно-ресурсна безпека; енергетична безпека; фінансова безпека; соціальна безпека; інноваційно-технологічна безпека; продовольча безпека; зовнішньоекономічна безпека. Іншу структуру пропонує «Методика розрахунку рівня економічної безпеки України», яка затверджена Міністерством економіки України від 02.03.2007 № 60 [25], куди входять наступні складові економічної безпеки: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

На думку Андрощука Г.О., *економічна безпека* – це багатофакторне явище, яке можна розглядати як систему, що складається з таких функціональних складових, як: фінансова (ФБ), соціальна (СБ), інформаційна (ІБ), інтелектуальна (Ін.Б), технологічна (ТБ), військова безпека (ВБ), екологічна безпека (ЕкБ). В узагальненому вигляді цю залежність можна представити такою функцією: $EB = F(ФБ, СБ, ІБ, Ін.Б, ТБ, ВБ, ЕкБ)$, де кожна зі складових, своєю чергою, є сукупністю відповідних індикаторів [26; 27, 91]. Тут переважає системний підхід до визначення економічної безпеки, який Андрощук Г.О.

розглядає як систему функціональних складових, де кожна зі складових є сукупністю відповідних індикаторів, що дозволяє стохастично оцінити вплив кожного на економічну безпеку. Одночасно, слід зазначити, що складова «інтелектуальна безпека» розглядається не як самостійне явище національної безпеки, а у складі економічної безпеки, що предметно звужує її можливості та дію на інші напрями національної безпеки. Фактично, зазначає Андрощук Г.О., при розробці заходів забезпечення економічної безпеки ми маємо справу з декількома рівнями порушення стану «безпеки»: виклик, ризик, загроза й небезпека. Саме «небезпека» є межею порушення стану «безпеки», у разі виходу за яку надскладна система (йдеться про економічну безпеку) перетворюється в некеровану, нечутливу до факторів зовнішнього впливу [28].

Досліджуючи інтелектуальну складову економічної безпеки підприємств, науковці Волощук Л.О. та Некіпелова Ю.А. предметно зазначають, що фахівці визначають такі її основні складові: 1) фінансова; 2) інтелектуальна (інтелектуально-кадрова); 3) техніко-технологічна; 4) політико-правова; 5) інформаційна; 6) екологічна; 7) силова [11, 44]. І далі, вони справедливо відмічають, що найменш досліджуваною та водночас складною категорією економічної безпеки є інтелектуальна безпека. Її можна розглядати з двох позицій: як захист інтелектуального потенціалу (трудових кадрів), та власне об'єктів інтелектуальної власності (нематеріальних активів) [11, 44]. Більш предметно на перспективу підходить до визначення економічної безпеки Сак Т.В., яка вважає, що економічна безпека – це свого роду забезпечення в довгостроковій перспективі таких систем показників як:

1. Економічна незалежність (фінансова, сировинно-ресурсна, інноваційна тощо);

2. Економічна стабільність (рівень розвитку, що гарантує відчуття безпеки сьогодні та в майбутньому);

3. Економічний розвиток (інноваційно-інвестиційна активність, реструктуризація, фінансове оздоровлення).

Такий підхід до трактування суті економічної безпеки (країни, регіону, підприємства), зазначає науковець, відображає її основне функціональне значення – збереження економічної самостійності та досягнутого рівня, а також підвищення конкурентоспроможності й розширення можливостей подальшого розвитку. Саме тому, зазначає Сак Т.В., економічну безпеку варто розглядати не лише як стан захищеності національних інтересів, але і наявність й можливість застосування інструментів впливу на економічні процеси для гарантування добробуту в довгостроковому періоді. Такий стратегічний підхід, на думку Сак Т.В, є обов'язковим, оскільки лише дії уряду спрямовані на перспективну безпеку є важливими. [8, 337]

Наведені погляди науковців стосовно змісту економічної безпеки та її складових свідчать про її відокремлення від інтелектуальної безпеки та набуття самостійності, в якості складової національної безпеки при одночасному виділенні таких її складових як інтелектуальна (інтелектуально-кадрова) безпека, техніко-технологічна безпека, інноваційно-інвестиційна активність, що наближує нас до визначити поняття «інтелектуальна безпека» як якісної складової національної безпеки.

Формування науковцями поняття та змісту «інтелектуальної безпеки» сьогодні більше всього невизначені та найменш досліджувані. Підтвердженням цього є дослідження ряду визначень науковців змісту інтелектуальної складової економічної безпеки підприємства (інтелектуальної безпеки) в наукових джерелах, надрукованих науковцями Волощук Л.О. та Некіпеловою Ю.А. в їх статті «Інтелектуальна складова економічної безпеки підприємства» (таблиця 2) [11, 44–45]. Зазначені науковці додержуються погляду, що інтелектуальна безпека є складовою економічної безпеки.

Таблиця 2. Визначення змісту інтелектуальної складової економічної безпеки підприємства (інтелектуальної безпеки) в наукових джерелах

Джерело	Визначення
Лопнова Ш., 2008 р.	Інтелектуально-кадрова безпека підприємства – це найбільш важлива складова економічної безпеки підприємства, яка має на меті виявлення, знешкодження, запобігання, відвернення та попередження загроз, небезпек і ризиків, які спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал, і ті, які йдуть безпосередньо від нього, що повинно проявлятися в системі управління трудовими ресурсами та в кадровій політиці підприємства [29]
Че С.Д., 2009 р.	Економічна безпека інтелектуальної власності – це стан стійкості та здатності до розвитку власника в результаті реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного, соціально-психологічного характеру, які забезпечать ефективне використання інтелектуальної власності як ресурсу та запобігати загрозі його інтересам у сьогоденні та майбутньому [30]
Чередниченко Н.В, 2009 р.	Інтелектуальна безпека – рівень володіння сучасними знаннями, впровадження новацій у розвиток персоналу, підвищення рівня професійних знань, навичок, умінь,

	стимулювання прояву ініціативи та здібностей шляхом створення гнучкої системи преміювання у відповідності з розвитком науково-технічного прогресу [31]
Нагорна І.І., 2010 р.	Інтелектуальна складова економічної безпеки – складова, яка відповідає за збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, тобто охорону сукупності прав на інтелектуальну власність, а також на використання накопичуваних знань і професійного досвіду працівників підприємства [32]
Поскрипко Ю.А., 2012 р.	Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємства – синтетична категорія економічної теорії, теорії управління персоналом, економіки праці, соціології, політології. ІКС економічної безпеки є уніфікованою категорією, яка виявляється на всіх рівнях від окремо взятого підприємства до національної економіки і відіграє домінуючу роль у системі безпеки компанії, оскільки ІКС первинна для інших її складових в будь-якій організації. Інтелектуально-кадрова складова включає в себе безпеку життєдіяльності, соціально-мотиваційну безпеку, кар'єрну, професійну, адміністративну безпеку та розглядається як механізм запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємств через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами [33]
Костюк Ж.С., 2013 р.	Інтелектуально-кадрова безпека підприємства – складова економічної безпеки, яка відповідає за збереження та

	розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом [34]
--	---

З наведених визначень науковців (таблиця 2) щодо інтелектуальної безпеки та підходів науковців до її визначення на початку цієї статті видно, що інтелектуальна безпека вважається складовою економічної безпеки України, складовою інформаційної безпеки України, провідним складником у системі національної економічної безпеки, системоутворюючим елементом економічної безпеки держави тощо. Такий підхід з теоретико-методичної позиції відноситься до структуроутворюючої та системоутворюючої організації системи на різних рівнях формування національної безпеки України з відповідною специфікою для цілеспрямованої діяльності з урахуванням теорії систем.

У той же час ряд науковців акцентують увагу на тому, що інтелектуальна безпека – це стан стійкості та здатності до розвитку власника, рівень володіння сучасними знаннями, впровадження новацій у розвиток персоналу, захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, захищеність економічних інтересів підприємства від впливу несприятливих умов зовнішнього середовища тощо. Такий підхід з теоретико-методичної позиції відноситься до визначення якісних ознак загального об'єкта дослідження – системи національної безпеки України, складовою якої також є система національної економічної безпеки, що відповідає теорії якісних ознак діяльності та прояву суб'єктів господарювання.

З нашої позиції, *інтелектуальна безпека – це особлива категорія, яка характеризується системою якісних ознак інтелектуального розвитку як національної безпеки України так її складової – національної економічної безпеки.* До таких якісних ознак науковці відносять: стан науково-технологічної, інвестиційної, виробничої і зовнішньоекономічної інтелектуальної діяльності в

системі національної безпеки України; рівень володіння сучасними знаннями, інтенсивність впровадження новацій у розвиток техніки, технологій, персоналу; охороно здатність та захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку; здатність захищеності економічних інтересів підприємств від впливу несприятливих умов зовнішнього середовища тощо, що є предметом окремого дослідження.

Результативність системи якісних ознак розвитку інтелектуальної безпеки є поширення інноваційно-інтелектуальної сфери діяльності країни на складові системи національної безпеки України з її інституціями (що є предметом окремого дослідження), яка органічно востає в елементи системи національної безпеки України, трансформуючи їх, інтеграційно поєднуючись з ними за принципом дифузії інновацій з огляду майнових прав інтелектуальної власності, що робить їх дієздатними на національному рівні за відповідними напрямками, що є предметом окремого дослідження.

Висновки.

1. З теоретико-методологічних позицій інтелектуальна власність в системі національної безпеки України узагальнюється при розкритті загального змісту інтелектуальної безпеки країни. Одночасно, інтелектуальна власність є об'єктом протиправних дій з боку третіх осіб і, відповідно, потребує правового захисту. Це визначає потребу поглибленого дослідження інтелектуальної безпеки країни за змістом та економіко-правовою природою з метою можливості досягти її високої ефективності та дієздатності.

2. З теоретико-методичних позицій економіко-правова природа інтелектуальної безпеки – це особлива категорія, яка характеризується системою якісних ознак інтелектуального розвитку як національної безпеки України так її складової – національної економічної безпеки. Результативність системи якісних ознак розвитку інтелектуальної безпеки є поширення інноваційно-

інтелектуальної сфери діяльності країни на складові системи національної безпеки України з її інституціями, що відповідає теорії якісних ознак діяльності та прояву суб'єктів господарювання.

Перелік використаних джерел

1. Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 року. UNR: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Ревак І.О. Інтелектуальна безпека - невід'ємна складова інформаційної безпеки України. UNR: <http://cybersafetyunit.com/intellektualnaya-bezopasnost-neotemlemaya-sostavlyayushhaya-informatsionnoy-bezopasnosti-ukrainyi/>.
3. Марченко О.С. Інтелектуальна безпека як складова економічної безпеки суб'єктів господарювання. UNR: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6897/1/Marchenko.pdf>.
4. Яворська Т.В., Ревак І.О. Інтелектуальна безпека України: сутність і суб'єкти гарантування. Стратегічні пріоритети, № 2 (35), 2015. UNR: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/16-1448964782.pdf>
5. Бабуць І.Г. Інтелектуальна власність у системі економічної безпеки держави. НТІ, № 1. 2015. С. 25 – 30. UNR: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
6. Матвієць М. В., Кузнецов К. А. Інтелектуальний потенціал в контексті економічної безпеки. UNR: www.confcontact.com/2017-ekonomika-i.../10_matviets.htm.
7. Сак Т.В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. Інформаційні технології та економічна безпека. С.336 – 340. UNR: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
8. Дулеба, Н. В. Дослідження трансформації поняття «економічна безпека підприємства». Ефективна економіка № 10, 2013. UNR: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2387>

9. Волощук Л.О., Некіпелова Ю.А. Інтелектуальна складова економічної безпеки підприємства. V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті». Одеса, 10-12 грудня 2014 року .– С.43–47.. – UNR: <https://economics.opu.ua/files/science/ipreed/2014/43.pdf>.

10. Мандзіновська Х. О. Мандзіновська Х. О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Наукові записки / Scientific papers * 2016 / 2 (53).- .159 – 166.

11. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность)/ Под редакцией Е.А. Олейникова. М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. 288 с.

12. Раздина Е. В. Экономическая безопасность (сущность и тенденции развития): Дис., канд. экон. наук: 08.00.01. М.1998. 164 с.

13. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин // Бизнес-информ. 1999. № 11–12. С. 45–47.

14. Амитан В. Н. Экономическая безопасность: понятие, концепция / В. Н. Амитан, А.Г.Амитан, А. О. Данко // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. Донецьк : Юго-Восток, 2000. 333 с.

15. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко– К. : Київський ек-ний інститут менеджменту, 2003. 320 с.

16. Козаченко Г.В., Понамарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека

підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. К.: Лібра, 2003. 280 с.

17. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки: Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.06.01 /

Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. К., 2004. 18 с.

18. Такулов З. «Сутність поняття «Економічна безпека підприємства»: неоінституціональ-ний підхід» //Схід.2005. № 6(72). 35-37 с.

19. Новікова О. Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: [монографія] / О. Ф. Новікова, Р. В. Покотиленко. Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. 408 с.

20. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. К. 2008. 48 с.

21. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. К.: Знання, 2009. 647 с.

22. Воробйов В. І. Методичні основи побудови комплексної системи економічної безпеки підприємства / В. І. Воробйов // Наукові записки [Української академії друкарства]. 2011. № 1 (19). С. 38–44.

23. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. Львів, 2011. 380 с.

24. Економічна безпека підприємства: навч. посіб./ укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. Х. : Вид. ХНЕУ. 2012. 256 с.

25. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60 [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.

26. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны : Монография / Г. А. Андрощук, П. П. Крайнев. – К.: Ин Юре, 2000. – 400 с.

27. Андрощук Г.О. Інтелектуальна власність у наукоємних виробництвах і оборонній сфері в системі національної безпеки / Г.О. Андрощук // Наука та наукознавство. — 2014. — № 4. — С. 90-100.

28. Андрощук Г.О. Забезпечення економічної безпеки у сфері інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. — 2011. — №8.— С.28–35.

29. Лопнова Ш. Місце кадрової безпеки в економічній безпеці підприємства/ Ш. Лопнова. UNR: http://vuzlib.com.ua/articles/book/28142-M%D1%96s%D1%81e_kadrovo%D1%97_bezpeki_v_ek/1.html.

30. Че С.Д. Экономическаябезопасность интеллектуальной собственности/ С. Д. Че. UNR: http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Economics/49381.doc.htm

31. Нагорна І.І. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства/І.І. Нагорна. UNR: http://e-u.in.ua/ukr/news/241_nagorna_i.i._diagnostika_rivnja_ekonomichnoi_bezpeki_pidpriemstva.doc.

32. Поскрипко Ю.А. Механізми вдосконалення інтелектуально-кадрової складової економічної / Ю.А. Поскрипко/ /Наукові записки УНДІЗ.–2012.– №2(22).С. 118-120

33. Костюк Ж.С. Функциональные составляющие экономической безопасности предприятий железнодорожного транспорта/ Ж.С. Костюк // Вісник економіки транспорту і промисловості №42., 2013.– С.308 – 311.